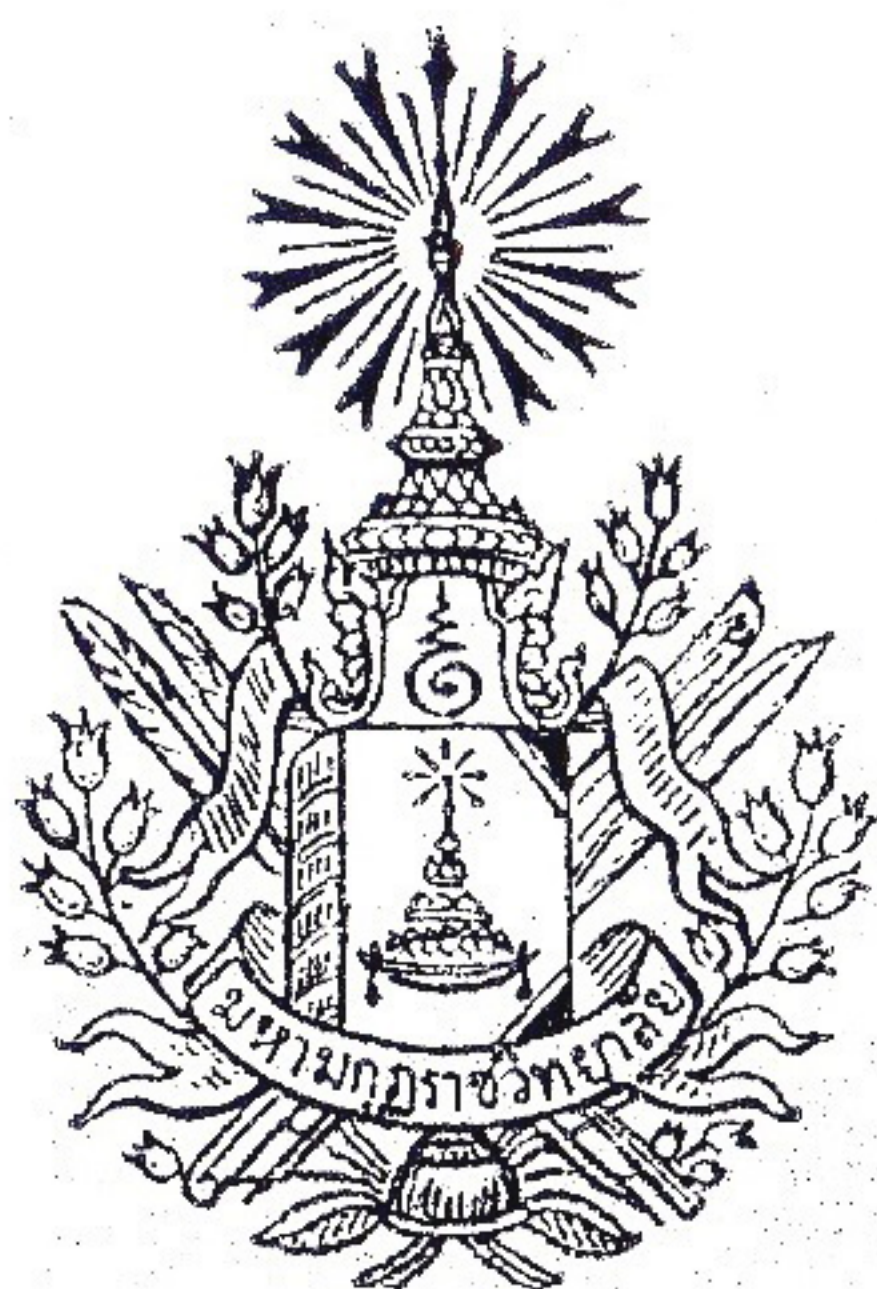

อักษรอริยกิจ

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ทรงคิดประดิษฐ์

ลายพระหัตถ์

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส
ทูลสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช

มหามกุฏราชวิทยาลัย
พิมพ์ที่ศาลหลวงกุศลถวาย

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส

ในสุริยคติตรงกับวันจันทร์พระชนม์ ปีที่ ๓๔

๒ สิงหาคม ๒๕๐๑

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส

คำนำ

ในวันที่ ๒ สิงหาคม ๒๕๐๓ น. ตรงกับวันขึ้น
พระชนม์ แห่งสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา
วชิรญาณวโรรส ได้มีกำหนดการบำเพ็ญกุศล และ
พิมพ์หนังสือแจก เพื่ออุทิศส่วนกุศลถวายเหมือน
เคย.

ในคัมภีร์ ได้บอกเรื่องพิมพ์ ๒ เรื่อง คือ:—

๑ อักษรอริยกิจ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว ได้ทรงคิดประดิษฐ์ขึ้นสำหรับเขียนภาษา
บาลี มีความหมายเรื่องนอญข้างตนเรื่อง และคำแจ้ง
ประกอบอยู่ข้างท้ายแล้ว ข้อควรระวังในต้นเป็น
พิเศษคือ คำบาลีขยาย นโม ในหน้าตัวอย่างปาดิ-
โมกข์, จะเป็นพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระ-
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัวหรือไม่อาจทราบ ยังไม่เคยพบในก่อน.

๒ ถวายพระหัตถ์สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรม
พระยาวชิรญาณวโรรส ทูลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎ-
เกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อดมยทรงเป็นสมเด็จพระบรม
โอรสาธิราช เกยวแก่เรื่องเมืองกำแพงเพชร ถวาย

พระหัตถ์ ๒๕ คัดจากสมุดคัมภีร์พระอักษรต่างเรื่องทม
อยู่หลายเล่ม เห็นว่าอาจเป็นประโยชน์ทางโบราณคดี
จึงพิมพ์รักษาไว้, ๕๐ ๑๐๐ ๒๐๐ ๓๐๐ ๔๐๐ ๕๐๐ ๖๐๐ ๗๐๐ ๘๐๐ ๙๐๐ ๑๐๐๐
จดหมายเหตแห่งชาติ กรมศิลปากร ที่ได้ออเพื่อ
เขียนให้ทรงทมนวดานอย พิมพ์ประกอบไว้ทางท้าย
ด้วย เพื่อประโยชน์แก่ผู้ต้องการอธิบาย.

ขอทูลเกล้าฯ มาปฏิบัติ ซึ่งพระเถรานุเถระ คณา-
 ธุลย์ และพระประยูรญาติ กับทั้งผูกเควพณบถอภ
 บรรพชิตทั้งคฤหัสถ์ รวมเป็นหมื่นทันทนัคได้ประกอบ
 เพื่อก่อตั้งถาวรสถานถวาย จึงประดิษฐานไว้ตามวัด
 ดุสิตวงศ์วัดบวรนิเวศน์ แต่เดิมแต่สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรม
 พระยาวชิรญาณวโรรส กับทั้งสมเด็จพระมหาสมณเจ้า
 กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ พระอุปัชฌายาจารย์
 ในอุปถัมภ์นั้น ๆ โดยฐานะตลอดกาลนาน.

อนึ่ง ขออภัยจรรยาเหตุนาน จงเป็นปัจจัยมกาดัง
ประสิทธิ์ผลตบปรารภนา ทน้าใคร่ ทน้าพอใจ และสุข
แก่ผรรวมกศจรรยานันตอดดไป เทอญ.

อักษรอริยกะ

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อทรง
ผนวชได้ทรงประดิษฐ์อักษรสำหรับเขียนภาษาบาลี
แบบหนึ่งเรียกว่าอักษรอริยกะ ใช้กันในคณะธรรมยุต
สมัยนั้นจนถึงได้ทำตัวพิมพ์ และพิมพ์ปาตีโมกข์ทั้ง ๒
เล่มหนึ่งด้วยอักษรอริยกะ. ได้ทราบว่าในชั้น
แรกนิยมใช้กันในคณะธรรมยุต แต่เพราะคงมิได้กำหนด
ให้ใช้ต่อเนื่องกันแพร่หลาย จึงไม่ปรากฏว่าได้ใช้กัน
ในชั้นหลัง จนถึงบัดนี้ เกือบไม่มีใครทราบ. เพื่อรักษา
แบบอักษรไว้ เพื่อบริโชนแก่ผู้ต้องการ จึงพิมพ์
แบบอักษรพร้อมทั้งตัวอย่างหนึ่งด้วยอักษรอริยกะ จาก
ฉบับพิมพ์และเขียนทแยงพอค้นหาได้ จากตัวหนึ่งด้วย
พระคำหนักของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา
วชิรญาณวโรรส ดังที่คิดมาบ้าง ถ้ายรูปมาบ้าง
ดังต่อไปนี้ :-

เมื่อเขียนคำภาษามคธด้วยอักษรไทย ให้ผู้อ่าน
 ศึกษาดำเนินให้คงอยู่ตามอริยภาษา, อย่าให้
 ยักเยื้องดำเนินไปตามภาษาไทย ให้ผู้ศึกษาดังเกต
 ตามอักษรอริยกะ แด่อักษรไทย ซึ่งแสดงไว้เป็น
 แบบตามลำดับ

๕ ๕
 สระทง ๘ นน

สระ ๘

l	l	j	j	l	l	h	h
l	l	๑	๑			๑	๑
				๑	๑		

พยัญชนะ ๓๓

ก	ข	ฅ	ฉ	ง	จ	ฉ	ช	ฌ	ญ
๕	K	2	K	f	6	α	z	พ	ฌ
ฎ	จ	ท	ฌ	ณ	ต	ถ	ท	ธ	น
u	9	๓	๓	๓	Σ	๖	N	๖	๖
ป	ผ	พ	ภ	ม	บ	ร	ล	ว	ส

ห ฬ ๐

ตัว (ก) นี้ จะข้อย่างในภาษาไทย ไม่มีทชว่า
เหมือนคำใดได้ ต้องศึกษาแต่ผู้ทอ่านถก เทียบได้
ในคำภาษาอังกฤษ คือ

Go I shall go. Will you go.

เมื่อเห็นตัว (ก) นี้ ให้อ่านอย่างตัว Go ใน
คำภาษาอังกฤษ ๑

ตัว (ข) นอ่านคล้ายกับตัว (ย) แต่ไม่เหมือนกัน
๕ ๕
ทีเดียว

ตัว (ง) อ่านเช่นตัว (ญ) นี้ แต่ให้คงเป็นมฤทช ๑

ตัว (ท) นอ่านเช่นตัว (ด) นี้ แต่ให้คงเป็นทณคช ๑

ตัว (พ) นอ่านเช่น (บ) ๑

တံၤဝံၤခံၤဝံၤဂံၤဖၤဝံၤဂံၤဝံၤ

* * * * *
 * နီၤပုၤ ဝီၤခီၤ နီၤဝီၤဝီၤဝီၤ နီၤဝီၤဝီၤ
 နီၤပုၤနီၤပုၤနီၤပုၤ
 နီၤပုၤနီၤပုၤ နီၤဝီၤ
 နီၤပုၤနီၤပုၤ နီၤဝီၤ နီၤဝီၤ
 နီၤပုၤနီၤပုၤ နီၤဝီၤ နီၤဝီၤ
 နီၤပုၤနီၤပုၤ နီၤဝီၤ နီၤဝီၤ
 နီၤပုၤနီၤပုၤ နီၤဝီၤ နီၤဝီၤ

နီၤပုၤ နီၤပုၤ နီၤပုၤ နီၤပုၤ
 နီၤပုၤ နီၤပုၤ နီၤပုၤ နီၤပုၤ
 နီၤပုၤ နီၤပုၤ နီၤပုၤ နီၤပုၤ
 နီၤပုၤ နီၤပုၤ နီၤပုၤ နီၤပုၤ

+ နီၤဝီၤ နီၤဝီၤ နီၤဝီၤ နီၤဝီၤ
 နီၤဝီၤ နီၤဝီၤ နီၤဝီၤ နီၤဝီၤ
 နီၤဝီၤ နီၤဝီၤ နီၤဝီၤ နီၤဝီၤ

เขียนอักษรไทย

นโม ศตัส ภาควโต อรหโต สมนาสมพุทฺธตัส
โย จมฺหากํ ตตฺถา
ยณฺจ มยํ ตฺรณํ คตา
เยน จ ตฺถอกฺขาโต อयํ จมฺโม
ยตฺถ จ อารารณา กรณียา
ยมฺหา จ ปญฺโต อริยญฺจํคิโก มคฺโค
ยตฺถ จิํทํ พุรฺหมจฺริยํ
ยตฺถมณฺจ มยํ อภิปฺปตฺตนา.

ตฺถนาตฺถ เม ภาวนเต ตํโฆ
อชฺชูปตฺโต ปณฺณรโต ยถิ ตํชตฺถ
ปตฺตกตฺถ ตํโฆ อูปตฺถ
กเรยฺย ปาฏิโมกฺขํ อุตฺถิเตยฺย.

กํ ตํชตฺถ ปุพฺพกิจฺจํ
ปาริตฺตํ อายตฺมโนโต อาโรเจถ
ปาฏิโมกฺขํ อุตฺถิสฺสิตฺตํมิ ตํ ตํพ

ตัวอย่างอริยกะเขียนบรรจง

นโมภิกขุภิกขุภิกขุ

๑. นพปฐมาภิกขุภิกขุ หนฺตฺย นพปฐมาภิกขุภิกขุ
 ๑๖๖๑ ๑๖๖๑ ๑๖๖๑ ๑๖๖๑ ๑๖๖๑ ๑๖๖๑ ๑๖๖๑ ๑๖๖๑ ๑๖๖๑ ๑๖๖๑
 ๑๖๖๑ ๑๖๖๑ ๑๖๖๑ ๑๖๖๑ ๑๖๖๑ ๑๖๖๑ ๑๖๖๑ ๑๖๖๑ ๑๖๖๑ ๑๖๖๑
 ๑๖๖๑ ๑๖๖๑ ๑๖๖๑ ๑๖๖๑ ๑๖๖๑ ๑๖๖๑ ๑๖๖๑ ๑๖๖๑ ๑๖๖๑ ๑๖๖๑
 ๑๖๖๑ ๑๖๖๑ ๑๖๖๑ ๑๖๖๑ ๑๖๖๑ ๑๖๖๑ ๑๖๖๑ ๑๖๖๑ ๑๖๖๑ ๑๖๖๑

ตัวอย่างอริยกะเขียนหวัด

๑. นพปฐมาภิกขุภิกขุ หนฺตฺย นพปฐมาภิกขุภิกขุ
 ๑๖๖๑ ๑๖๖๑ ๑๖๖๑ ๑๖๖๑ ๑๖๖๑ ๑๖๖๑ ๑๖๖๑ ๑๖๖๑ ๑๖๖๑ ๑๖๖๑
 ๑๖๖๑ ๑๖๖๑ ๑๖๖๑ ๑๖๖๑ ๑๖๖๑ ๑๖๖๑ ๑๖๖๑ ๑๖๖๑ ๑๖๖๑ ๑๖๖๑
 ๑๖๖๑ ๑๖๖๑ ๑๖๖๑ ๑๖๖๑ ๑๖๖๑ ๑๖๖๑ ๑๖๖๑ ๑๖๖๑ ๑๖๖๑ ๑๖๖๑
 ๑๖๖๑ ๑๖๖๑ ๑๖๖๑ ๑๖๖๑ ๑๖๖๑ ๑๖๖๑ ๑๖๖๑ ๑๖๖๑ ๑๖๖๑ ๑๖๖๑

เขียนเป็นอักษรไทย

ปกัฏฏัฏกรณ

๑. หิมวณตปฺปเทเต เอโก มหานิโครโห อโหสิ.

ตตฺร อเนกา สกฺกนา วสฺสํ.

ตทา มนุสฺสํ ชาติสฺมฺปนฺนํ कुณวณฺตํ ปุริสํ

อตุตฺตโน ราชานํ กริสฺสํ.

จตุปฺปทาปิ สหํ อตุตฺตโน ราชานํ กริสฺสํ.

มหาสฺมฺมุตฺเต มจฺจนํปิ อานนฺทํ นาม มจฺจนํ

อตุตฺตโน ราชานํ กริสฺสํ.

ဘုံဝယ်ပုံသေတင်လေ့ဝယ်ပုံ

ပထမ

၁. ကျေးဇူးတင်ပေးပါသည်။ ကျေးဇူးတင် ပေးပါသည်။
၂. ကျေးဇူးတင် ပေးပါသည်။ ကျေးဇူးတင် ပေးပါသည်။
၃. ကျေးဇူးတင် ပေးပါသည်။ ကျေးဇူးတင် ပေးပါသည်။
၄. ကျေးဇူးတင် ပေးပါသည်။ ကျေးဇူးတင် ပေးပါသည်။
၅. ကျေးဇူးတင် ပေးပါသည်။ ကျေးဇူးတင် ပေးပါသည်။
၆. ကျေးဇူးတင် ပေးပါသည်။ ကျေးဇူးတင် ပေးပါသည်။
၇. ကျေးဇူးတင် ပေးပါသည်။ ကျေးဇူးတင် ပေးပါသည်။
၈. ကျေးဇူးတင် ပေးပါသည်။ ကျေးဇူးတင် ပေးပါသည်။
၉. ကျေးဇူးတင် ပေးပါသည်။ ကျေးဇူးတင် ပေးပါသည်။
၁၀. ကျေးဇူးတင် ပေးပါသည်။ ကျေးဇူးတင် ပေးပါသည်။

เขียนเป็นอักษรไทย

ปจฺฉา

๑. หิมาวันตปฺปเทเส โโก นาม รุกฺโข อโหสิ.
๒. กตุถ อเนกา สกฺกนา วสฺสํ. (ตัวเขียนเป็นวลีสํ)
๓. ตทา มนุสฺสํ กํ อตุตฺโท ราชานํ กริธ.
๔. เต สกฺกนา สฺมาคนฺตฺวา กํ กริธ.
๕. กถํ เต อณฺณมณฺณํ มนุสฺสํ.
๖. เตสุ โโก ปจฺฉมาห.
๗. กถํ โส อาห.
๘. กิญฺจาปี โภคิยาที เกน วุตฺตํ.
๙. ตํ สุตฺวา อวเลธํ กิณฺติ วุตฺวา กํ กริธ.
๑๐. เก สฺมุตฺตมชฺฌํ ปกฺขนฺทํ.

๐ ๕ คำชี้แจง

หน้า ๒,๓ ถ้อยคำคัดมาตามตัวอักษรจากข้อความ
ตอนหนึ่งในหนังสือ ที่ไปบอกบอกไว้ว่า “มคอภาด้านรูป
สยามกษัตริย์ แบบล่อนอักษรไทยควรใช้ในภาษามคอ
ตพิมพ์ โรงพิมพ์หน้าวัดราชประดิษฐสถิตมหาสีมาราม
ด้วยพระราชทรัพย์ ฉบับเล็ก ๕๐๐ เล่ม พิมพ์
เอกศก จุฬาลงกรณ์ราช ๑๒๓๑” (ตรงกับ พ.ศ. ๒๔๓๒
แบบที่ ๒ ในรัชกาลที่ ๕), ล่อนอักษรอริยกะ ทม
อักษรไทยเทียบ ให้ช่างเขียนลอกถ่ายรูป.

หน้า ๔ ถ้ายจากหนังสือปาติโมกข์พิมพ์อักษร
อริยกะเฉพาะหน้าแรก.

หน้า ๖ หนังสืออริยกะเขียนบรรจง และหวัดแกม
บรรจง ถ้ายรูปจากสมุดเขียนด้วยหมึก.

หน้า ๗ หนังสือและเดชอริยกะเขียน ถ้ายรูปจาก
สมุดเขียนด้วยหมึก.

หน้า ๘,๙,๑๐ แต่งด้วยอักษรไทย เจ้าหน้าททอง
สมุดของวัด ได้อ่านและพิมพ์เทียบกันไว้.

วัดบวรนิเวศวิหาร

วันที่ ๑๒ กันยายน ร.ศ. ๑๒๕.

ทูลสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช

ด้วยได้ทราบพระทานลายพระหัตถ์กับพระราชหัตถ-
เลขา เรื่องเมืองกำแพงเพชรนั้นแล้ว อานจบนานแล้ว
แต่ยังรอกันแต่คิดหาคราถวาย จึงส่งคนถวายเข้าไป
ทนมทนต์อวามันคำจารึกเล่าศกเมืองกำแพง
เพชร คิดจากฉบับของเด็จพระอัมรินทร์นานแล้ว
แต่ก่อนหม่อมฉันอุปสมบท คิดถวายมาอีกทอดหนึ่ง
เพื่อทรงนำถวาย บางทีจะเป็นอุปการแก่การค้นหา
หนังสือ ฯ

ดังเกิดอาการของกอดร้างทว่า มีพระเจดีย์
อย่างอื่นเคยหรือตงกานวดตตรวดเรียกในพระราชหัตถ์
ว่า วัดพระแก้ว แต่มืดระทพระตรงนำชุดในแดงทวด
พระยณ แดงตททุดกระหม่อมเองทรงฉันนษฐานว่าวัด
ราชบูรณะ (๑) คุดด้ายสระพระตรงนำเมืองอนราชบุรี

ในลังกา อันก่อด้วยศิลาที่เห็นในรูป ฯ อาการเหล่านี้
 ประกอบกับความจารึกในหลักศิลาอักษรเขมรที่เมือง
 สุโขทัย ซึ่งนำมาไว้ที่วัดพระแก้วในทกวันนี้ กับความ
 จารึกในหลักศิลาที่เมืองกำแพงเพชรที่ถวายมา น่าจะ
 เห็นว่าของเหล่านี้สร้างขึ้นครั้งพระศรีสุริยวงศ์ราม
 มหารัชมราชาธิราช ผู้เป็นพระราชนัดดาหรือพระราช
 ปนัดดาของพระร่วงเจ้า แต่จะเป็นครั้งเป็นพระเจ้า
 แผ่นดินแล้วหรือก่อน สอดคล้องแห่งคำจารึกหลัก
 ศิลาทั้งสองยังไม่ตรงรอยกัน ฯ ในหลักศิลาที่สุโขทัย^(๒)
 กล่าวถึงเมื่อศักราช ๑๒๖๘ ศักราช (มหาศักราช)
 พระบาทสมเด็จพระอัคริธรรมราชเป็นพระอุปราชอยู่ ณ
 เมืองศรีสุทโธโดย เป็นพระโอรสพระบาทสมเด็จพระ
 อธิญาไทยไชยเชษฐ เมืองสุโขทัย ฯ ได้ด้วยราชสมบัติ
 นื่องพระองค์พระชนกในสุโขทัย เมื่อศักราช ๑๒๗๖
 ศักราชเมื่อย อภิเชกถวายพระนามว่าพระบาทสมเด็จพระ
 อธิศรีสุริยวงศ์รามมหารัชมราชาธิราช ฯ ดุถึง

ศักราช ๑๒๘๓ ศักราช อัญเชิญพระมหาอำมรดังพระราช
 ผู้สถิตในลังกาทอปปมาแต่นครจันทร์ แด่ให้ปลุกกุฎ
 วิหาร ณ หว่างป่ามะม่วงอันนี้ในทิศปัจจิมแห่งเมือง
 ดุริยไชย แด่ท้าวเชอทรงผนวชบรรพชาที่พระราชวัง
 อุปถัมภ์พุทธศัมาไพบรมะม่วง อย่างผนวชแล้ว ได้
 พระนามว่า พระบาท กมรเดง อัคร ตรีภพธรณเขต
 ดุริยไชย มหาธรรมิกราชาธิราช ฯ

ศักราชในคำจารึกที่ดุริยไชย เข้าใจกันว่า มหา-
 ศักราช ซึ่งตรงกับเกาะ แด่มากกว่า จุลศักราช
 ๕๖๐ ปี ฯ

แต่ในหลักศิลาเมืองกำแพงเพชร^(๓) กล่าวศักราช
 ๑๒๓๘ ศักราช ถ้าเข้าไปก่อนพระศรีสุริยวงศ์รามมหา-
 ธรรมราชาธิราชเป็นอุปราชถึง ๓๐ ปี น่าจะเห็นว่า
 ก่อนนั้นคงจะครองเมืองกำแพงเพชร ฯ แต่ศักราชใน
 หลักศิลาเมืองกำแพงเพชร ตรงกับบริกหา หาใช่ปีเกาะ
 ไม่ เหมือนศักราชบางอย่างในกฎหมายไทย ซ่อน

แย่งกันสำคัญ ๆ แต่ทั้งสองแห่งว่าเป็นพระโอรสพระ
บาทกมรเดง อัครเดโช หรือพระยาเดโชไทยก็ลงรอยกัน
บางที่ศักราชในหลักศิลาเมืองกำแพงเพชรจะอ่านมาผิด
หรือเขียนผิด ก็อาจเป็นไปได้ แต่บริภาคังเป็นแน่ ๆ

อีกข้อหนึ่งในพระราชหัตถ์ว่า ครึ่งเก่าได้ทำถนน
ชุดคุเป็นทีไปมาในราวสัวรรคโลก สุโขทัย กับ
กำแพงเพชรนั้น สัมข้อความในหลักศิลาสุโขทัยนั้นว่า
“ท่านจึงเสด็จไปปราบเมืองหนึ่งชื่อศรีจุฑามนราชมหา
นคร อยู่ทิศพายัพ เมืองศรีสุขนาโดย เสด็จทอดพระ
เนตรตามระยะมรรคาไป เห็นว่าหนทางนั้นลำบาก
ยากที่ราษฎรจะไปมา จึงทรงพระกรุณาให้ชุดคุตอง
จองถนน ตั้งแต่เมืองสุโขทัยจนตลอดถึงเมืองศรีสุขนา
โดย แด่เมืองน้อยเมืองใหญ่อันแหวะเวียนไปตาม
ระหว่างทางนั้นด้วย ฯ” (๕)

ถ้ามีความจริงในนี้ ก็ต้องเป็นเมื่อจุลศักราช ๖๗๘
หรือ ๗๐๘ ไปหา ๗๒๓ ซึ่งเกี่ยวมาถึงแผ่นดินสมเด็จพระ

พระรามาชบดท ๑ ทกรุงศรีอยุธยาแล้ว แต่ก็ไม่แย่งกัน
ตามชนกาดมาถือว่า ส้มเต๋อพระรามาชบดยกขึ้นไปได้
ข้างไหนยอมอ่อนน้อม ฯ

พระยาอองคน จะเป็นพระราชนัดดาหรือราชปนัดดา
ของพระร่วงเจ้านั้น ในตำนานทั้งหลายแย่งกันอยู่ ฯ (๕)
ข้อความเหล่านี้ได้กล่าวถึงแล้ว ในตำนานวินิจฉัย ที่
หม่อมฉันเรียง ซึ่งกรมหลวงนริศรเอาไปอ่านยังไม่ได้
ตั้งค้น ฯ ในเวदान หยิบหนึ่งสื่อไม่ได้ทัน ทูลมาพอ
เป็นเสาคความ ฯ ถ้าได้คนเมืองสุโขทัยแดงวรคโลก
แล้วคงจะได้ความมากขึ้นไป เพราะมีข้อความกล่าวถึง
ละเอียดกว่า ฯ ความในพระราชหัตถเลขา เมื่อได้
พิมพ์ชน คงจะเป็นอุปการแก่การค้นหามาก ฯ

หม่อมฉันมีความฉงนอยู่แห่งหนึ่งในตอนที่เล่าถึง
วัดพระธาตุ (รายการวันที่ ๒๕ สิงหาคม) ชื่อว่า
พระยาศรีธรรมมาโลกราช (เจ้าเมืองสุโขทัย) สร้าง
พระเจดีย์ ๔๘,๐๐๐ (สี่หมื่นแปดพัน) นี่จะเป็นประมาณ

อย่างไร หรือผู้เขียนพระราชหัตถเลขาจะเขียนเลขกลับ
 กันไป ๘๔,๐๐๐ (แปดหมื่นสี่พัน) จึงกลายเป็นสี่หมื่น
 แปดพันไป ฯ (๖) แปดหมื่นสี่พันได้แก่พระธรรมชั้น

พระเจ้าอโศกอินเดียสร้างพระสถูปวิหารแปดหมื่นสี่พัน
 เทาพระธรรมชั้น มหาดกยคุณ จึงทำให้ถึงน ฯ
 ก่อนแต่จะพิมพ์ ควรกราบทูลถามเสียก่อน ฯ

อนึ่งอ่านถึงเรื่องพรรณารูปภาพ นึกขึ้นได้ว่า จะ
 ตอพระราชประสงค์อาการหนึ่งมาอย่างโบราณที่กล่าว
 ไว้ในพระวินัย จึงเขียนส่งถวายมาด้วย ขอทูล

กระหม่อมโปรดนำถวายด้วย ฯ

หม่อมฉันส่งคนพระราชหัตถเลขาเดาเรื่องเมือง
 กำแพงเพชรถวายคนพร้อมจดหมายน ฯ

ควรมีควรแล้วแต่จะโปรด

กรมหมื่นวชิรญาณ

คำอธิบายของหัวหน้ากองจดหมายเหตุแห่งชาติ

กรมศิลปากร

เป็นมาของลายพระหัตถ์ฉบับนั้นว่า เมื่อ

พ.ศ. ๒๔๔๘ (ร.ศ. ๑๒๕) พระบาทสมเด็จพระ-

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จประพาสหัวเมืองเหนือ

โดยรถยนต์พระที่นั่งใช้จากราชไปจนถึงปากน้ำโพ ต่อ

จากนนทบุรีเรือแม่ปะ เป็นเรือพระที่นั่งออกเดินทาง

ดำเนินมาถึงเมืองกำแพงเพชรเป็นที่ลี้ภัย ในระหว่าง

เสด็จประพาสนั้น ได้มีพระราชหัตถ์เลขา เป็นรายงาน

พระราชทานมายังสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้า

มกุฎราชกุมาร ในที่ประชุมผู้สำเร็จราชการรักษา

พระนคร เริ่มทรงบันทึกแต่วันที่ ๓๒ สิงหาคม ร.ศ.

๑๒๕ ถึงวันที่ ๒๘ สิงหาคม ร.ศ. ๑๒๕

ความปรากฏตามเอกสารฉบับนั้นว่า สมเด็จพระ

บรมโอรสาธิราชได้ทรงส่งพระราชหัตถ์เลขา ทูลทวง

เล่าถึงเมื่องกำแพงเพชรไปถวายสมเด็จพระมหาสมณ-
 เจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ๆ จึงได้มีลาย
 พระหัตถ์พระบรมมหาราชวังส่งสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช.

คำอธิบายเพิ่มเติม

(๑) พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรง
ยังเสด็จดำรงพระยศเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช
สยามมกุฎราชกุมาร ได้เสด็จประพาสหัวเมืองเหนือ
โดยเฉพาะเมืองกำแพงเพชร ๒ ครั้ง คือ เมื่อ พ.ศ.
๒๔๔๘ (ร.ศ. ๑๒๔) ครั้ง ๑ และเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๐
(ร.ศ. ๑๒๖) อีกครั้ง ๑

(๒) ศักดารักษ์หิน เรียกว่า ศักดารักษ์วัด
ป่ามะม่วง (หลักที่ ๕)

จารึกหินนาศกราชปรากฏอยู่ คือ มมหาศักราช
๑๒๖๘ ศักกุน (พ.ศ. ๑๘๘๐ จ.ศ. ๗๐๘) มมหา-
ศักราช ๑๒๗๖ ศักมะเมย (พ.ศ. ๑๘๘๗ จ.ศ. ๗๑๖)
และมมหาศักราช ๑๒๘๓ ศักนฤ (พ.ศ. ๑๘๙๕ จ.ศ.
๗๒๓). อันศักดารักษ์มัยสัโขทัยตอนต้น ไชมหา
ศักราชทั้งนั้น ต่อสมัยสัโขทัยปลาย จึงได้ใช้จุดศักราช
บ้าง.

ปี ม. ศ. ๑๒๖๙ ศกกุน เป็นปีที่พระบาทสมเด็จพระ
 อุดงคไทรเยนทร์ (ผนวชเถรไทย) ทรงตั้งให้พระบาท
 สมเด็จพระอัครบรมราช ราชโอรสเป็นอุปราชไปครอง
 เมืองศรีสัตนาคนหุต.

ปี ม. ศ. ๑๒๗๖ ศกมะเมีย เป็นปีที่พระบาทสมเด็จพระ
 อัครบรมราชเดชาชนครองราชสมบัติ ซึ่งได้อภิเษก
 ถวายพระนามว่า พระบาทสมเด็จพระอัครบรมราช
 มหาบรมราชาธิราช (พระมหาบรมราชา หรือ
 พญาธิไทย)

ปี ม. ศ. ๑๒๘๓ ศกฉลู เป็นปีที่พระมหาบรมราชา
 ได้ทรงนำเพี้ยพระราชกรณียกิจไว้มากอย่าง สมเด็จพระ
 กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้ทรงบรรยายไว้ในเรื่อง
 ประวัติของราชอาณาจักรสยามว่า

“ บิดา จุฬาลงกรณ ๗๒๓ พ. ศ. ๑๘๐๔ พระมหา
 บรมราชา ให้ราชบัณฑิตไปอาราธนาพระมหาสมณ

ตั้งพระราชมาแต่เมืองดงกา มาอยู่ที่วัดป่ามะม่วง (อัมพ-
 วนาราม) ออกพรรษาในปีนั้นก็มีหกรรณฉลองพระ
 พุทธรูปสัมฤทธิ์เท่ากับพระองค์ (ซึ่ง) ทรงประดิษฐาน
 ไว้กลางแจ้งเมืองสุโขทัย โดยบุรพทิศด้านพระมหาธาตุ
 (พระพุทธรูปองค์นี้ น่าจะเป็นพระศรีรัตนมุนีที่เรียกว่า
 พระโตวัดสุทัศน์นั่นเอง เดิมอยู่วิหารที่กล่าวในจารึกนี้
 เป็นแน่ ทว่าเท่ากับพระองค์ จะหมายความว่าเท่า
 พระพุทธรูปองค์ตามขนาดที่คำนวณในครั้งนั้น กระบวน
 คำนวณเป็นการถนัดของพระมหาธรรมราชาธิไทย ด
 เรื่องคำนวณอายุพระพุทธรูปศาสนาในศิลาจารึกแผ่นนคร
 ชุมก็จะเห็นได้)

และในปีฉลู จุลศักราช ๗๕๓ พ. ศ. ๑๙๐๔ นั้น
 พระมหาธรรมราชาทรงพระราชศรัทธาเข้ามาทูลเป็น
 คาบศ แล้วทรงรับพระไตรรัตน์คัมภีร์ต่อพระมหา
 ธรรมราชา ทรงพระผนวชเป็นสามเณรในพระราชม
 ณเฑียร แล้วเสด็จทรงพระราชดำเนินไปกับสงฆ์ไป

รับอุปสมบทเป็นพระภิกษุ ณ วัดป่ามะม่วง ก่อไว้ใน
 ศัตตาคารกว่า ขณะเมื่อพระมหาธรรมราชาทรงผนวชนั้น
 บังเกิดแผ่นดินไหวเป็นโกตาหลและอัศจรรย์ต่าง ๆ นานา
 พวกนักปราชญ์ราชบัณฑิตย จึงจดเรื่องราวลงในศัต
 ตาคารนั้นไว้ให้ปรากฏพระบารมีของพระมหาธรรมราชา
 ทรงผนวชอยู่ช้านานเท่าใดไม่ปรากฏ หนังสือศัตตาคาร
 ก่อว่า เด่นาชาราชการกราบทูลจึงวอนอัญเชิญ
 เด่นาชา จึงดาพระผนวชออกมาราชภิเษกใหม่ ถวาย
 พระนามว่า พระเจ้าศรีมหาธรรมมิกราชาธิราช แล้ว
 พระมหาเสวณมั่งทรงราชถวายพระนามเพิ่มเติมขึ้นอีกว่า
 พระเจ้า ศรีศรีรัตนพรรณชาติ สุริยโชติมหาธรรมมิกราชา-
 ธิราช”

(๓) ศัตตาคารหักกัน เรียกว่าศัตตาคารนครชุม
 (หักกท ๓) จารึกเมื่อ พ.ศ. ๑๕๐๐ ในรัชกาลพญา
 ดิไทย บรรยายเรื่องราวพญาดิไทยทรงประดิษฐาน
 พระศรีรัตนมหาธาตุ และปลูกพระศรีมหาโพธิ์ ซึ่ง

ได้มาจากดังกา และเรื่องอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับทางศาสนา
 ๒๒
 ทงน

เดรคักราช ๑๒๓๙ ศักราช (ตามตายพระหัตถ์)
 อานมิตจริงดังทรงด้นนิษฐาน ถูกเป็นมหา ศักราช
 ๑๒๗๙ (พ. ศ. ๑๙๐๐ จ. ศ. ๗๑๙)

(๕) เรืองนพทราบบความพิศดารในหนังสือเรื่อง
 เทยวเมืองพระร่วงตอนที่ ๓ กล่าวถึงถนนพระร่วง.

(๕) ลำดับกษัตริย์ซึ่งครองกรุงสุโขทัย ต่อมา
 ศาสตร์จารย์ยอร์ชเซเตลได้ไปสอบศิลาจารึก และใน
 บรรดาที่ปรากฏในหนังสือเก่าได้ความดังนี้

พระองค์ที่ ๑ พระเจ้าศรีอินทราทิตย์เป็นต้นราชวงศ์
 เดิมปรากฏนามว่าพ่อขุนบานกต่างท้าว เป็นเจ้าเมือง
 ราช แดงได้เป็นเจ้าเมือง (เซตยง) ศรีสัตนาตย
 ราชผู้ซึ่งเมืองสุโขทัยได้จากพวกขอม จึงราชาภิเษก
 ทรงพระนามว่าพระเจ้าศรีอินทราทิตย์ (ข้าพเจ้า
 ด้นนิษฐานว่า คำที่เรียกกันว่า “พระร่วง” อัน

หมายความว่า รุ่งเรือง เห็นจะแปลคำไทยจากศรี
อินทราทิตย์นั่นเอง) หนังสือเก่าซึ่งแต่งในภาษาบาลี
เอาจำว่า พระร่วงไปแปลเป็นภาษาบาลีเรียกว่า ไรจน-
ราช อรุณราชบ้าง หากำภาษาบาลีซึ่งเคียงคล้ายกับ
พระร่วง เรียกว่า รังคราช สุรังคราช ได้ยรังคราชบ้าง.

พระองค์ที่ ๒ ปราบภูนามว่า พระยาบาลเมือง
เป็นราชโอรสของพระองค์ที่ ๑ (ข้าพเจ้าสันนิษฐาน
ว่าพระนามบาลีเมืองนั้น เห็นจะมีมาแต่ยังเป็นลูกหลวง
พระนามถวายเมื่อราชาภิเษกหาปราบ ไม่น่า) หนังสือ
ภาษาบาลีเรียกว่า “ ปาติราช ”

พระองค์ที่ ๓ เป็นราชโอรสขององค์ที่ ๒ มีความ
ชอบชนช้างชนะชุมนุมชนที่เมืองตาก พระราชบิดา
ประทานพระนามว่า “ พระรามคำแหง ” คงใช้พระ
นามนี้ต่อมาในเวทเป็นพระเจ้าแผ่นดิน หนังสือภาษา
บาลีเรียกว่า “ รามราช ” นับเป็นมหाराชพระองค์
ที่ ๑ ในพงศาวดารสยาม.

พระองค์ที่ ๕ ใช้พระนามในศิลาจารึกภาษาไทย
ว่า พญาเดอไทย ในจารึกภาษาเขมร เห็นจะใช้
พระนามถวายเมื่อราชาภิเษก ว่า ฤทธิชัยเชษฐาธิราช
ในหนังสือชนกาดมดนั้นแต่งในภาษาบาลีใช้พระนามว่า
อุทกโชตกราช (แปลว่าพระยาจมน้ำ) เป็นราชโอรส
ของพระเจ้ารามคำแหงมหาราช.

พระองค์ที่ ๕ ทรงพระนามว่า พญาดีไทย หรือ
ฤทธิ เป็นราชโอรสของพระองค์ที่ ๔ เมื่อราชาภิเษก
ถวายพระนามว่า ตรียพงศ์รามมหาธรรมราชาธิราช
มักเรียกกันว่าพระเจ้าธรรมกราช หรือ พระมหา
ธรรมราชา นับเป็นองค์ที่ ๑ ในรัชกาลของพระองค์
นี้ พระเจ้าอู่ทองคงเป็นองค์สระชน ณ กรุงศรีอยุธยา
แล้วเป็นไมตรีกับกรุงสุโขทัยอย่างประเทศคั่นกัน
กัน.

พระองค์ที่ ๖ ปราบกฏพระนามว่าพระมหาธรรม-
ราชาธิราช นับเป็นองค์ที่ ๒ เป็นราชโอรสพระองค์

๓
๕ ทำตั้งกรมแพดัมเตจพระบรมราชาธิราช (พงษ์)
๖ ๗
๘
๙
๑๐
๑๑
๑๒
๑๓
๑๔
๑๕
๑๖
๑๗
๑๘
๑๙
๒๐
๒๑
๒๒
๒๓
๒๔
๒๕
๒๖
๒๗
๒๘
๒๙
๓๐
๓๑
๓๒
๓๓
๓๔
๓๕
๓๖
๓๗
๓๘
๓๙
๔๐
๔๑
๔๒
๔๓
๔๔
๔๕
๔๖
๔๗
๔๘
๔๙
๕๐
๕๑
๕๒
๕๓
๕๔
๕๕
๕๖
๕๗
๕๘
๕๙
๖๐
๖๑
๖๒
๖๓
๖๔
๖๕
๖๖
๖๗
๖๘
๖๙
๗๐
๗๑
๗๒
๗๓
๗๔
๗๕
๗๖
๗๗
๗๘
๗๙
๘๐
๘๑
๘๒
๘๓
๘๔
๘๕
๘๖
๘๗
๘๘
๘๙
๙๐
๙๑
๙๒
๙๓
๙๔
๙๕
๙๖
๙๗
๙๘
๙๙
๑๐๐

พระองค์ที่ ๗ ปราบกฏพระนามว่าพระมหาธรรมราชา
 นบเบบองค์ที่ ๓ เบนราชโอรสพระองค์ที่ ๖ (ต้น
 นิษฐานว่าโดยราชย์อยู่ไม่ช้า) เมื่อต้นพระชนม์เมือง
 เหนือเป็นจาดาด ในรัชกาลสมเด็จพระนครินทราชา

พระองค์ ๘ ปราบกฏพระนามว่า พระมหาธรรม
ราชา นับเป็นพระองค์ ๕ ในหนึ่งคือพระราชพงศาวดาร
เรียกว่าพระยาบานเมือง เห็นจะเป็นราชอนุชาของ
พระองค์ ๘ ดมเด็จพระนครินทราชาทรงตั้งให้ครอง
เมืองเหนือ มีพระนามว่า ศรีสุริยพงศ์บรมบาตมหา
ธรรมราชาธิราช

(จากคำอธิบายเพิ่มเติม ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยา
ดำรงราชานุภาพ ในหนังสือเรื่อง เทียบเมืองพระร่วง)

(๖) จำนวนพระเจดีย์ ๔๘๐๐๐ มณ เทษกตัมภน

จริงดังทรงตั้งนิษฐาน ทถูกเป็น ๘๔๐๐๐ ด้วยมีเรื่อง
ปรากฏอยู่ในหนังสือเจ็ดตัจจุประพาสต้นครั้งที่ ๒ ซึ่ง
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรง
พระราชนิพนธ์ไว้ในคราวเจ็ดตัจจุประพาสครั้งนเหมือนกัน
ข้อความว่า “มกษัตริย์องค์หนึ่งทรงนามพระศรี-
ธรรมาโคกราช จะบำรุงพระพุทธศาสดนา จึงไปเชิญ
พระศาตมาแต่ดังกา ถ้างเจดีย์บรรจุไว้ในแควน้ำปึง
และนายม เป็นจำนวนพระเจดีย์ ๘๔๐๐๐ ”

